

مقاله پژوهشی

مدل سازی عوامل کالبدی و اثر آن بر میزان تعاملات اجتماعی (مورد مطالعه: بافت قدیمی شهر کاشان)

محسن شاطریان^۱، راضیه کریمی^{۲*}

۱. استاد گروه جغرافیا و اکوتوریسم، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران
۲. دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران

(دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۱۲) (پذیرش: ۱۳۹۸/۰۶/۰۲)

Modeling Physical Factors and Their Effects on Social Interactions (Case Study: Old Texture of Kashan)

Mohsen Shaterian¹, Razie Karimi^{2*}

1. Professor, Department of geography and ecotourism, Kashan University, Kashan, Iran
2. M.Sc Student in Geography and Urban Planning, Kashan University, Kashan, Iran

(Received: 24/Aug/2019)

(Accepted: 03/Sep/2021)

Abstract

Public spaces are one of the most important elements of the city, where various cultural, social, and economic activities take place. These spaces create a lively city due to the creation of social interactions. The present study aims to know the influence of physical factors on social interactions. The study area includes the neighborhoods located in the old texture of Kashan city. The research is descriptive-analytical and a field survey was used to do it. The statistical population includes 51,576 residents of Kashan old texture and 200 sample were selected using Sample Power with a confidence level of 95% and a possible error of 5%. At the same time, using previous studies, a questionnaire with a five-point Likert scale was designed. Cronbach's alpha coefficient was used to measure the validity and reliability of the questionnaire. Classification and analysis of findings was done using SPSS software. Modeling has also been done using AMOS software. Based on the obtained results, there is no correlation between physical factors and social interactions in the Pearson correlation test, because in the old neighborhoods of Kashan, no attention has been paid to the collective and public spaces appropriate to the physical structure. The results obtained from the application of structural equations also indicate that social security and comfort variables have the highest factor loadings of 97% and 89%, respectively. This shows that with the increase of security, the comfort of residents also increases, that is, security affects comfort.

Keywords: Social Interactions, Physical Factors, Residential Neighborhoods, Collective Space, Kashan.

چکیده

فضاهای عمومی مهمترین و ضروری‌ترین عناصر شهر هستند که در این مکان‌ها انواع فعالیت‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی شکل می‌گیرد و در پی تعاملات اجتماعی، شهری سوزنده را به وجود می‌آورد. هدف از این پژوهش شناخت تأثیر جایگاه عوامل کالبدی در تعاملات اجتماعی است. منطقه مورد مطالعه محلات بافت قدیمی کاشان است. روش پژوهش توصیفی- تحلیلی با استفاده از پیمایش میدانی است. جامعه آماری شامل ۵۱۵۷۶ نفر ساکنان بافت قدیم شهر کاشان و حجم نمونه با استفاده از Sample Power با سطح اطمینان ۹۵ درصد و خطای احتمالی ۵ درصد برابر با ۲۰۰ نفر است. برای پیشبرد تحقیق از مطالعات کتابخانه‌ای و پژوهش‌های پیشین محققان استفاده شده و پرسشنامه‌ای با مقیاس پنج گزینه‌ای لیکرت طراحی شده و برای سنجش روانی و یاپایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. پس از جمع‌آوری داده‌ها، طبقه‌بندی و تحلیل یافته‌ها با استفاده از نرم‌افزار spss، صورت گرفت. مدل-سازی نیز با بهره‌گیری از نرم‌افزار AMOS انجام گرفته است. براساس نتایج به دست آمده در آزمون همبستگی پیرسون هیچ نوع همبستگی بین عوامل کالبدی و تعاملات اجتماعی وجود ندارد که علت آن را می‌توان در این امر دانست که محلات قدیمی شهر کاشان، فضاهای جمعی و عمومی با ساختار کالبدی مناسب نادیده گرفته شده است. نتایج حاصل از کاربرد معادلات ساختاری نیز بیانگر آن است که متغیر امنیت اجتماعی و آسایش به ترتیب دارای بیشترین بار عاملی ۹۶٪ و ۸۹٪ درصد و نشان‌دهنده این است که با افزایش امنیت آسایش ساکنان نیز بیشتر است. عبارت دیگر امنیت بر آسایش تأثیر گذارد است.

واژه‌های کلیدی: تعاملات اجتماعی، عوامل کالبدی، محلات مسکونی، فضای جمعی، کاشان.

*Corresponding Author: Mohsen Shaterian

E-mail: shaterian@kashanu.ac.ir

روابط اجتماعی برخوردارند. امروزه توسعه و برنامه ریزی بر مبنای محلات شهر در مرکز توجه طراحان و برنامه ریزان شهری قرار دارد(احقر و رادفر، ۱۳۹۴: ۱۵) به طوریکه در بسیاری از نقاط کشور شاهد این هستیم که حتی همسایگان در یک مجتمع مسکونی مسکونی یا همسایه های کنارهم نام یکدیگر را نمی دانند، چه برسد به اینکه روابط و تعاملاتی با هم ایجاد کنند. این فقدان ارتباط علاوه بر تأثیرات مخرب فردی مشکلات اجتماعی نظیر کاهش حس سرزندگی، افزایش جرم خیزی، کاهش اعتقاد اجتماعی، کاهش سرمایه اجتماعی را باعث می شود(تیریزی، ۱۳۹۳: ۲). بدین ترتیب از دهه هشتاد میلادی به دلیل مشکلات ناشی از فردگرایی شهروندان در کشورهای توسعه یافته و مدرن، موضوع تعاملات اجتماعی بیشتر از قبل مورد تأکید قرار گرفت(صدیقی سروستانی، ۱۳۹۰: ۲) و این امر تلاش های وسیعی را در سطح ملی و بین المللی فراهم آورد(مخبر، ۱۳۶۳: ۷۳). در ایران نیز نتایج مطالعات صورت گرفته نشان می دهد که فرد گرایی و ارزش های فردگرایانه در سال های اخیر رو به افول بوده و ارزش های جمع گرایانه در حال تسلط است. در این ارتباط برای رفع این معضل از اندیشه های شهرسازان غربی پیروی می شود(هال، ۱۳۹۲: ۱۳۳). این تلاش ها هنگامی بیشترین موفقیت و سودمندی را داشته اند که راه های یگانگی اجتماعی به عنوان بخش جدا نشدنی از زندگی روزمره ساکنان مد نظر قرار گرفت و البته طرح مسکن بايستی این شکاف را کاهش دهد(خامنه و کولی وند، ۱۳۹۱: ۵۰). امروزه محلات مسکونی در بافت قدیمی به عنوان محیط های بی روح که ساکنین آن ها تمایلی به ارتباط با یکدیگر ندارند. افزایش جمعیت، تنوعات اجتماعی _ فرهنگی و عدم پیروی از الگوی محله های مسکونی سنتی گذشته در طراحی ضرورت انجام چنین پژوهشی هایی را تأیید می نماید(محمودی و منصورپور، ۱۳۹۶: ۵) همچنین تغییر کالبدی فضاهای باز مجموعه های مسکونی و از بین رفتن بافت های محلی برای ارتقای این تعاملات، و همینطور بریدن از ارزش های حاکم بر جوامع سنتی بر تعاملات اجتماعی از جمله مهم ترین دلایل به وجود آمدن این مسئله است که در دراز مدت منجر به نارضایتی می شود(آمار محمدی و مقدسی، ۱۳۹۶: ۲). محلات مسکونی قدیمی شهر کاشان از یک سو به خاطر وجود مهاجران خارجی و تنوع قومی، فرهنگی و از سوی دیگر

مقدمه

ساده ترین عنصر مشترک زندگی انسانی، کنش اجتماعی است، افراد به برقراری رابطه اجتماعی نیاز ذاتی دارند و به همین دلیل موقعیت هایی را فراهم می آورند تا رابطه اجتماعی را تجربه کنند. وقوع رابطه اجتماعی نیاز به یک مکان و فضای تعریف شده دارد فضایی که بتواند روابط اجتماعی را میان گروه های خاص و مکان خاص برقرار کند(طالبی، ۱۳۸۳: ۱۶۲). به گونه ای که یکی از مهم ترین ویژگی زندگی شهری اموز وجود روابط پیچیده اجتماعی است. بخشی از این روابط در محیط کار و فعالیت شکل می گیرد، ولی بخش زیادی از آن در قالب تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری مفهوم می باشد(ارجمانی و دیگران، ۱۳۹۴: ۱). پس تعامل اجتماعی به عنوان اصلی ترین ویژگی برای اطلاق یک فضای شهری دانسته شده است(پاکزاد، ۱۳۸۹: ۴۵۹-۴۴۱). شهر بخش ویژه ای از فرهنگ عمومی جامعه شهری و از بازترین نمود تمایل و نیاز بشر به زندگی اجتماعی است. فضای عمومی در شهرها، نیاز ذاتی شهروندان به برقراری روابط اجتماعی را فراهم می آورند. عرصه های عمومی فضای شهر و همچنین حوزه های همسایگی تأثیر بسزایی بر حالات روحی و تعاملات اجتماعی افراد دارند و در صورتیکه تحت نظرات شهروندان باشند عامل بسیار مهمی در جهت ایجاد روابط پایدار اجتماعی هستند(ماهانی، ۱۳۹۴: ۱). از طرفی علاقه مردم به مناطق مسکونی که در آن همسایگان تعامل اجتماعی زیادی دارند، بیشتر است(لنگ، ۱۳۸۱: ۱۸۰) به گونه ای که برقراری روابط سالم اجتماعی به هنگام حضور در فضا احساس سرزندگی و شاد کامی می کند و احترام بیشتر برای مکان و عناصر آن قائل باشد(دانش پایه، ۱۳۹۵: ۱۲۰). پس تعامل اجتماعی از جمله مسائلی است که در حال حاضر به عنوان یکی از مهم ترین دغدغه ها در طراحی محلات مسکونی به شمار می رود(محمودی و منصورپور، ۱۳۹۶: ۱۴)، از آنجایی که محله های مسکونی امروز از درک روح انسان و تعلق اجتماعی به دور شده اند. توجه به عوامل مؤثر در دستیابی به پایداری در محله های سنتی و تعمیم آن به محله های امروز یکی از ضرورت های مهم در طراحی محله های مسکونی است(امین پور، ۱۳۹۲: ۳۶) زیرا محلات شهری به دلیل نقشی که در زندگی و مناسبات اولیه مردم ایفا می کنند از اهمیت خاصی در ایجاد

عوامل کالبدی در اجتماع پذیری سکونتگاه‌های غیر رسمی (نمونه موردی: محله‌های حصار امام خمینی و دیزج همدان) پرداخته‌اند و نتایج نشان داده که محله حصار از وضعیت کالبدی مطلوب‌تری نسبت به محله دیزج برخوردار است که به نظر مرسد این عوامل یکی از دلایل اجتماع پذیرتر بودن این محله نسبت به محله دیزج است، شاخص‌های کالبدی شامل: وجود عناصر مکث و توقف، تابلوهای آگاهی‌دهنده هنری، عماری و تبلیغاتی در بین سایر عوامل کالبدی بیشترین نقش را در اجتماع پذیری فضای از نظر اداراکات ذهنی مردم دارند. (بندرآباد و دیگران، ۱۳۹۴) به بررسی تحلیل سطح و نوع اثرگذاری عوامل کالبدی بر کیفیت زندگی در بافت‌های قدیمی شهر بجنورد پرداخته‌اند که نتایج پژوهش نشان داده، ساختار شبکه دسترسی و همچنین سطح تراکم ساختمانی، بیشترین سهم را در تبیین واریانس داشته‌اند. بالا بودن سطح یکپارچگی معابر محله هدف و پایین بودن ضریب برخورداری محله از خدمات اصلی نسبت به جمعیت خود، بیانگر این مطلب است که این محله کاربری‌های موجود در آن قادر به جذب سفرهای صورت گرفته و ایجاد یک گره عملکردی نیستند. همچنین متغیرهای کیفیت اینیه و تراکم ساختمانی در کنار دو متغیر شبکه دسترسی و تراکم ساختمانی به طور مستقیم و بدون واسطه بر روی سطح کیفیت سکونت در محله هدف اثرگذارند. (رشانی نسب و دیگران، ۱۳۹۵) به بررسی تحلیل احساس امنیت شهرواندان با تأکید بر عوامل کالبدی محیط پرداخته‌اند. یافته‌های پژوهش بیانگر میزان متفاوت احساس شهرواندان است. احساس امنیت شهرواندان با درک فضایی آنان از امنیت موجود در مکان‌ها با ویژگی‌های کالبدی - محیطی آن‌ها ارتباط مستقیم و معناداری دارد. (سالاری فرو و معصومی، ۱۳۹۵) به بررسی تأثیر عوامل کالبدی - محیطی طراحی فضاهای باز شهری بر ارتقای امنیت اجتماعی سکونتگاه‌های غیر رسمی شهر سبزوار پرداخته‌اند که یافته‌ها بیانگر آن بوده که در فضاهای باز شهری سکونتگاه‌های مورد نظر در شهر سبزوار، شش مؤلفه کالبدی (آلودگی نمادی، فعالیت‌های کاربری زمین، کیفیت کلی سکونت، آلودگی نور و دسترسی) با امنیت اجتماعی رابطه مستقیم و معناداری دارند و از میان عوامل فوق عامل "آلودگی نمادی" (با ضریب ۰,۰۳) بیشترین تأثیر را دارد. (کشاورز فضل و منجزی، ۱۳۹۶) به ارزیابی نقش کیفیت فضاهای باز شهری در تعاملات اجتماعی با مقایسه موردنی میدان‌های عتیق و نقش جهان در اصفهان پرداخته‌اند و نتایج نشان داده که میدان نقش جهان، دارای امتیاز بالا در معیارهای

مهاجرت افراد بومی این محلات سنتی به بافت جدید منجر به تغییر خانه‌ها و بناهای این بافت شده به گونه‌ای که اثر تعاملات اجتماعی در این بافت بسیار کمرنگ شده که در این پژوهش سعی دارد مؤلفه‌های کالبدی تأثیرگذار بر تعاملات اجتماعی محلات مسکونی را بررسی نماید. هدف این پژوهش بررسی جایگاه عوامل کالبدی و تأثیر آن بر تعامل اجتماعی ساکنین است.

در نیم قرن اخیر شهرها با سرعت زیادی گسترش یافته‌اند به طوری که درجه شهرنشینی و جمعیت شهری خود به عنوان واقعیتی غیر قابل انکار مطرح بوده است به گونه‌ای که یا طراحی مناسب فضاهای عمومی و ارتقای عوامل کالبدی می‌تواند زمینه‌ای برای ارتقای تعاملات اجتماعی باشد. اسناد و مدارک و همچنین یک سری پایگاه‌های علمی مطالعاتی را در خصوص تأثیر عوامل کالبدی بر تعاملات اجتماعی وجود دارد که در ادامه به برخی از این تحقیقات مرتبط، به عنوان پیشینه تحقیق اشاره می‌شود: (صمدی فرد و دیگران، ۱۳۹۲) در مقاله‌ای با عنوان بومی‌سازی و پایداری معماری مجتمع‌های مسکونی با بهره‌وری از فضاهای عمومی در جهت افزایش تعاملات اجتماعی پرداخته‌اند که نتایج حاکی از آن است معماری سنتی ایران سبب افزایش تعاملات اجتماعی شده پس امروزه نیز باید فضاهای عمومی به گونه‌ای باشد که تنوع سرزندگی و حضور صمیمانه ساکنین را فراهم آورد چرا که حضور ساکنین به صورت پی درپی باعث شناخت بیشتر و افزایش تعاملات اجتماعی می‌شود و البته فضای عمومی باید متناسب با هر اقلیم منطقه نیز باشد. زیرا با ایجاد سلسه مراتب فضایی جهت رسیدن به فضای عمومی مجتمع مسکونی، حس تعلاق و نگهداری در بین ساکنین بیشترشده و فضای عمومی را جزو قلمرو خود حساب می‌کنند که باعث شکل‌گیری مسئولیت مشترک و تعامل بین ساکنین می‌شود. (محمدی و منصورپور، ۱۳۹۲) به بررسی جایگاه عوامل کالبدی در تعاملات اجتماعی محلات مسکونی (مطالعه موردی: محله خراطان دزفول) پرداخته‌اند که یافته‌ها حاکی از آن است که حس اعتماد و فعالیت‌های مشترک اجتماعی به عنوان مهم‌ترین مؤلفه‌ها در ایجاد تعاملات اجتماعی یک محله مطرح هستند و همچنین نتایج بر نقش مهم و اساسی عوامل کالبدی در ایجاد محله تعامل محور تأکید می‌نماید و ساختار اجتماعی محله را متشكل از چهار بعد آسایشی، هویتی، نظام‌های اجتماعی و کالبدی معرفی نموده که این چهار بعد متأثر از هم‌دیگر نیز می‌باشند. (علیتاجر و دیگران، ۱۳۹۴) به بررسی مقاله‌ای با عنوان نقش

شبکه اجتماعی و همچنین محیطی پاکیزه و دلپذیر را به عنوان مهم‌ترین نیازها در نظر می‌گیرند. بنابراین، برنامه‌ریزان و طراحان باید این معیارها را برای افزایش رفاه اجتماعی سالمدنان و سالمدنان فعال در فضای باز عمومی در نوسازی شهری مورد توجه قرار دهند. علاوه بر این، تأکید می‌کند که مناطق نوسازی شهری بخشی از تجارت زندگی گذشته و ایجاد شبکه‌های اجتماعی هستند، که موردي در تحولات و مناطق جدید نیست. به این ترتیب نیازهای واقعی کاربران باید به جای آنتروپی نتایج نشان می‌دهد که درک توسط برنامه‌ریزان و طراحان استخراج شوند. (Meirelles and et al, 2017).

تعامل اجتماعی و شهر: اثر فضا بر کاهش با کوتاه‌تر شدن فاصله بین مکان‌های فعال میزان آنتروپی اجتماعی نیز کاهش می‌یابد و در نهایت پیشنهاد می‌کند که دولتها و نوسانات آنتروپی بخشی از بازتولید اجتماعی است و یک ارتباط عمیقی بین سیستم‌های اطلاعاتی، اجتماعی و فضایی وجود دارد. (Bishop and Nancy, 2017) عنوان تعاملات اجتماعی و کیفیت فضای عمومی مرجع در سیستم‌های زمین و علوم محیطی و فن آوری‌های پایدار است که نتایج نشان می‌دهد که برنامه‌ریزان و طراحان نیاز دارند تا نیروهای اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، و کنونی را درک کنند که عرصه عمومی را به منظور ایجاد و ارائه فضاهای عمومی شکل می‌دهند. جمعیت‌های شهری به طور روز افزون خواستار فضاهای عمومی با کیفیت بالا در حمایت از یک زندگی عمومی پر جنب و جوش هستند. شهرها برای تأمین آن‌ها به چالش کشیده شده‌اند. (Khalili and Siyamak, 2018) در پژوهشی با عنوان نقش شاخص‌های اجتماعی بر روی پارامتر سرزندگی، افزایش کیفیت زندگی مشترک زنان در یک فضای عمومی شهری(موردی: بازار سنتی اصفهان ایران) و نتایج نشان می‌دهد که با افزایش سرزندگی یک فضای عمومی از طریق اقدامات مرتبط، حضور زنان رشد خواهد کرد و از طریق این رشد، کیفیت زندگی مشترک آن‌ها افزایش می‌یابد. (Aram and Gordon, 2018) در پژوهشی با عنوان نقش فضای سبز و بازارهای دوره‌ای در تعاملات اجتماعی محله نتایج نشان می‌دهد که در محله‌هایی که بازارهای دوره‌ای در آنجا نگهداری می‌شوند و مکان‌هایی با فضای سبز میزان بازدید و رفتار اجتماعی به طور خاص، آشنایی با یکدیگر، احساس تعلق و سطح همکاری بیشتر از محله‌هایی بودند که فاقد فضای سبز هستند علاوه بر این

دسترسی و آسایش و تصویر ذهنی است و میدان عتیق دارای امتیاز بالا در معیارهای اجتماع پذیری و کاربری‌ها است و در نتیجه میدان نقش جهان با دارا بودن ابعاد خاطره انگیزی، شرایط کالبدی فیزیکی مناسب و ابعاد تاریخی دارای تعاملات اجتماعی بیشتری نسبت به میدان عتیق است، که می‌توان با حفظ نقاط قوت میدان عتیق و تقویت ابعاد دسترسی و تأمین آسایش و تجهیز می‌لملمان شهری در ارتقای کیفیت آن کوشید. از نمونه‌های خارجی می‌توان به این موارد اشاره کرد (Jalaladdini and Derya, 2011) در پژوهشی با عنوان تجزیه تحلیل اجتماعی و فضایی در خیابان‌های شهرهای قبرس روش جمع آوری اطلاعات به صورت توصیفی و از طریق پرسشنامه صورت گرفته است. نتایج نشان می‌دهد، در خیابان‌های شهر قبرس عوامل تعیین کننده حیاتی متفاوت است. یکی به خاطر حضور دانشجویان و دیگری به خاطر بازدیدکنندگان و گردشگران پر جنب جوش است. بدین ترتیب دلایل اغلب فضاهای حیاتی و اجتماعی مشابه می‌باشد.(Rahely et al, 2013) در پژوهشی با عنوان نقش اماکن و فضاهای عمومی در تعاملات اجتماعی شهر نتایج نشان می‌دهد که یک مکان عمومی بهتر است که فرستت عالی برای فعالیت‌های اختیاری و اجتماعی فراهم کند. علاوه بر این زندگی در مکان عمومی بسیار به کیفیت فضا به عنوان حوزه عمومی بستگی دارد از طرفی عدم امنیت به عنوان یکی از مسائل جدی برای فضاهای اماکن عمومی است. (Koleini et al, 2015) در پژوهشی با عنوان طراحی برای بهبود روابط اجتماعی با رویکرد تعامل، نتایج نشان می‌دهد از پنج طریق همچون ۱) فقدان دیوار، ۲) فاصله کوتاه، ۳) سرعت کم، ۴) جهت گیری به دیگران، ۵) همپوشانی، بهبود تعاملات اجتماعی جامعه فراهم می‌شود.

(Anderson et al, 2016) در پژوهشی با عنوان فضای اجتماعی قوی، فعالیت و طراحی شهری: یافته‌ها از یک مداخله فضایی کم در جامعه منجر به مداخله در فضای عمومی می‌شوند. یافته‌ها امکان استفاده از روش‌های تحقیق و تأثیر کیفیت بهبود یافته فضای باز بر روی سرزندگی و فعالیت خوب را نشان می‌دهند و اینکه جامعه محلی نقش کلیدی در برنامه‌ریزی و ارائه یک مداخله مؤثر و مقرن به صرفه ایجاد کرد. (Esther and et al, 2016) در پژوهشی با عنوان نیازهای اجتماعی سالمدنان و سالمدنان فعال در فضاهای باز عمومی در نوسازی شهری نتایج نشان می‌دهد که افراد مسن فعالیت‌های فیزیکی، امکانات زندگی اجتماعی و خدمات و

اجتماعی می‌گویند. در این صورت میان دو شخص یک رابطه اجتماعی برقرار می‌شود. همچنین لازم به ذکر است که در زمینه ایجاد و شکل‌گیری تعامل اجتماعی حضور وجود اشخاص دیگر ضروری و مهم می‌باشد به طوری که شخص در رابطه با دیگران باید حضور آن‌ها را مدنظر قرار دهد (صمدی فرد و همکاران، ۱۳۹۲: ۳). از نظر گیدنز، امنیت را می‌توان موقعیتی خواند که در آن با یک رشته خطرهای خاص مقابله شده و یا به کمترین اندازه رسانده شده باشند (گیدنز، ۱۳۷۷: ۴۴). به عبارت دیگر امنیت به عنوان امری ذهنی تحت تأثیر عوامل مختلف اجتماعی، روانی و کالبدی است. افزایش امنیت در مناطق شهری موجب سلامت و پویایی فضای شهری می‌شود. اسکار نیومن در راستای افزایش امنیت فضای بر نظارت فعالانه و تعریف عرصه‌ها تأکید و پیشنهاد تغییر ساختار محیط شهری را به گونه‌ای می‌دهد که جامعه توسط افرادی که در عرصه‌هایی خاص سهیم‌اند، کنترل شود (shakibaei, 2011: 6). وضوح در درک از محله و سهولت در شناخت و برقراری پیوند بین عناصر و اجزا آن با سایر رویدادها و مکان‌ها را می‌توان در قلمرو موضوع هویت محله دانست. البته هویت محله با شکل فضایی و کیفیت آن در ارتباط مستقیم است، در حالی که وابستگی شدید به فرهنگ نیز دارد (Lynch, 1997: 16). واژه مشارکت از حیث لغوی به معنای درگیری تجمع برای منظوری خاص است، ولی در مجموع می‌توان جوهرة اصلی آن را درگیری، فاعلیت و تأثیر پذیری دانست. (علوی تبار، ۱۳۷۹: ۱۵). در واقع مشارکت مردم به معنای شرکت داوطلبانه و ارادی آن‌ها در فرایند توسعه است و مشارکت مردم در روند توسعه از چنان اعتباری برخوردار است که توسعه را معادل مشارکت دانسته‌اند (ابراهیم زاده، ۱۳۷۷: ۲۱). اعتماد فرایندی چند مرحله‌ای است. از آنجا که اعتماد، بنیان کش اجتماعی است به مرور زمان و به دشواری شکل می‌گیرد؛ حال آنکه سلب اعتماد دفعی و لحظه‌ای است. اهمیت پیامدهای بی اعتمادی به ترتیب از سطح خرد به سطح کلان افزوده می‌شود، به نحوی که اگر در سطح روابط بین شخصی افراد بی اعتمادی رخ دهد، وفاداری بین آنان تقلیل یافته و به تعارض بین دو یا چند نفر محدود خواهد شد. این بی‌اعتمادی در سطح میانی اهمیت بیشتری می‌یابد، به طوری که احتمالاً موجب تعارض بین گروهی شده که جنبه‌ی محلی و منطقه‌ای داشته ولی در کوتاه مدت

شاخص‌های کیفیت زندگی نیز بر تعاملات اجتماعی اثر می‌گذارد که شامل زیبایی ململان شهری، کفپوش مناسب، کفایت ململان شهری می‌شود. (Bossom and Viks, 2018) در پژوهشی با عنوان بازخوانایی خیابان‌های پر جنب و جوش: تعاملات اجتماعی در فضای عمومی نتایج نشان می‌دهد که طراحان شهری و سیاست گذاران باید به این واقعیت حساس باشند که افراد تمایل دارند، تنظیماتی را انتخاب کنند که برایشان معنی دار است. (Zamanifard and et al, 2018) در پژوهشی با عنوان حکومت در چارچوب فضای عمومی نتایج نشان می‌دهد اداره پارک‌های جنوبی بانک مرکزی دارای ساختار سلسله مراتب و سیاسی است. با این حال یک فضای عمومی جهت تصمیم‌گیری و مشارکت مدنی است. که فرایند تصمیم‌گیری در آن محدود است. طبق مطالعات انجام شده نتایج حاصل از پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که افراد متفاوت از دیدگاه‌های متفاوت بحث اثر گذاری عوامل کالبدی بر تعاملات اجتماعی را مورد مطالعه قرار داده‌اند که در هر یک از این موارد شاخص‌های هویت و تعلق، مشارکت، اعتماد، آسایش، جذابیت و تنوع، دسترسی، امنیت مورد بررسی قرار گرفته است چنانچه واضح است این موضوع در شهر کاشان مورد بررسی قرار نگرفته است در این راستا با بهره مندی از نتایج پژوهش‌های پیشین و نیز با رویکرد سیستمی در یک نگرش جامع موضوع، مدل سازی عوامل کالبدی و اثر آن بر میزان تعاملات اجتماعی بافت قدیم شهر کاشان با استفاده از روش مدل سازی معادلات ساختاری از این لحاظ می‌تواند جنبه نوآورانه برای پژوهش مورد نظر محسوب شود. معنای تعامل در لغت ((با یکدیگر داد و ستد کردن)) (لغت نامه دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۳۷۰) در عمل متقابل دو یا چند موجود زنده با یکدیگر) (ساروخانی، ۱۳۷۰: ۳۴۶) در تعامل اجتماعی حداقل دو نفر یا بیشتر مشارکت دارند و شکل‌گیری آن وابسته به انگیزش اجتماعی و پاسخ آن است. انگیزش‌ها به عنوان هدایتگر رفتار انسان، از یک طرف به باورها، نگرش‌ها، ترجیحات و دیگر جنبه‌های شخصیتی ویژه افراد، وابسته هستند و از طرف دیگر تحت تأثیر محیط کالبدی‌اند که فرد در آن حضور می‌یابد (جان لنگ، ۱۳۸۸: ۸۷). به عبارت دیگر هرگاه عملی از فردی سرزنش که با پاسخ از سوی فرد دیگر همراه باشد اصطلاحاً به این عمل متقابل اجتماعی یا کنش متقابل

تعلق می‌داند و دلستگی مردم را به فضا را نشانه‌ای برای ایجاد تعاملات اجتماعی در قوی ترین حالت خود می‌دانست (قمری و مردمی، ۱۳۹۰: ۳۲). لفور مفهوم فضایی شدن اجتماعی را ارائه می‌دهد و آن را فضای حاوی خاطره جمعی، نمود دوره تاریخی معین و محل رویارویی جریان روابط عام و خاص اجتماعی تعریف می‌کند (لفور، ۱۳۹۵: ۲۰۰). لنارد بیان می‌کند آنچه فضاهای عمومی را به لحاظ اجتماعی فعل می‌سازد در درجه اول عوامل کالبدی است که بتواند زمینه‌ساز ورود و سپس توقف افراد در درون فضا باشد، اما آنچه بیش از ابعاد کالبدی در خصوص و تعامل اجتماعی افراد مؤثر است، پیش‌بینی و خلق رویکردهای اجتماعی است که در عین ایجاد فرصت‌های مشارکت در فعالیت اجتماعی، می‌تواند زمینه‌ساز ارتقا حس تعلق به مکان نیز باشد. لفور مفهوم فضایی شدن اجتماعی را ارائه می‌دهد و آن را فضای حاوی خاطره جمعی، نماد تاریخی معین و محل رویارویی جریان روابط عام و خاص اجتماعی تعریف می‌کند (لنارد، ۱۳۷۷: ۳۰-۴۰). گل در تعریف فضاهای اجتماع-پذیر شهری، بر دعوت کنندگی فضا بیش از سایر ساختهای آن تأکید می‌کند و جذابیت یک شهر را با توجه به انبوه مردمی که در فضاهای همگانی آن گرد هم می‌آیند و وقت خودشان را در آنجا می‌گذرانند، مفهوم می‌بخشد؛ به زعم وی، فضای شهری دعوت کننده، فضایی است که قادر باشد، تماس چهره به چهره را ایجاد کند که قابلیت تحریبه اندوزی شهروندان را بطور مستقیم از طریق حواس ایجاد نماید (گل، ۱۳۷۸: ۴۱).

داده‌ها و روش‌کار

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و در بخش ادبیات تحقیق، برای گردآوری اطلاعات از روش کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی استفاده شده، به طوری که اطلاعات مورد نیاز در بخش ادبیات پژوهش، از طریق پرسشنامه محقق کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی از طریق پرسشنامه محقق ساخته جمع آوری شده است. جامعه این پژوهش، ساکنان محلات بافت قدیم (پشت مشهد بالا، پشت مشهد پایین، محتشم، سلطان امیر احمد، درب اصفهان، بازار، طاهر و منصور) در شهر کاشان است که جمعیتی معادل ۵۱۵۷۶ برای تعیین حجم نمونه از نرم افزار Sample Power با سطح اطمینان

عمومیت نخواهد یافت (وهاب زاده و محمدیان، ۱۳۹۱: ۱۳۹). مکان‌های معنی دار، در یک بستر اجتماعی و بر اثر تعاملات اجتماعی میان افراد در یک محیط فیزیکی شکل می‌گیرند که با بسترها فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی حاکم بر آن جامعه در پیوند هستند. این امر باعث تشکیل یک حس مکان شخصی می‌شود (Agnew, 1987: 28). خوانایی را می‌توان از مقولات مهم کیفیت‌های ادراکی در فضاهای و خیابان‌های شهری دانست در واقع مردم زمانی می‌توانند از منافع گزینه‌هایی که کیفیت نفوذ پذیری و گوناگونی را عرضه می‌دارند، بهره ببرند که بتوانند سازمان فضایی مکان و آنچه را که در آنجا می‌گذرد، درک کنند. خوانایی کیفیتی است که قابلیت درک یک مکان و باز شناختن اجزا و عناصر شهر و حتی فضای شهری از یکدیگر در مجموعه و کلیتی منسجم و به هم پیوسته، به صورتی که فرد در آن گم و سردرگم نشود را فراهم می‌آورد (بنتلی^۱ و دیگران، ۱۳۸۲: ۱۱۳). چنانچه شهر به عنوان یک متن در نظر گرفته شود، یکی از ابزارهایی که جهت بازخوانی این متن وجود دارد، منظر آن است که در این میان با توجه به نقش کلیدی خیابان‌ها در منظر شهری به عنوان اساسی ترین جزء تشکیل‌دهنده منظر می‌توان به این نتیجه دست یافت که خوانایی خیابان، ایرادی است که به وسیله آن می‌توان شهر را به مثابه یک متن خاطره انگیز و مطلوب بازخوانی نمود (دهقان و منتظری، ۱۳۹۳: ۲). در زمینه فضای شهری و تعاملات اجتماعی دیدگاه‌های مختلفی وجود دارد. از آنجایی که تأثیر محیط بر انسان یک موضوع جدیدی نیست و از دیرباز وجود داشته است. فضای عمومی به عنوان بخش‌هایی از محیط مصنوع که می‌تواند به نیازهای انسان پاسخ دهد و سبب تعامل و سرزنشگی شود، نقش مهمی ایفا می‌کند که در ادامه عقاید صاحب نظران درباره فضای عمومی و جمعی قابل توجه است. جین جکوبز مفاهیم جذابیت و سرزنشگی فضاهای شهری را بیان می‌کند که تحقق آن را در گروی ویژگی‌های زیر می‌داند که شامل ویژگی‌های سریع الانتقال نبودن، وجود نقاط مکث و دعوت کننده برای شهروندان، وجود نقطه اوج و تمرکز در شهر و نیز وجود حدود و تغور مشخص است (جیکوبز، ۱۳۸۸: ۱۶۱). از نظر جان لنگ در فضاهای عمومی شهری، الگوهای تعامل اجتماعی، اهمیت ویژه‌ای دارند و یکی از عوامل مؤثر بر جذب مردم به فضاهای جمعی را حس

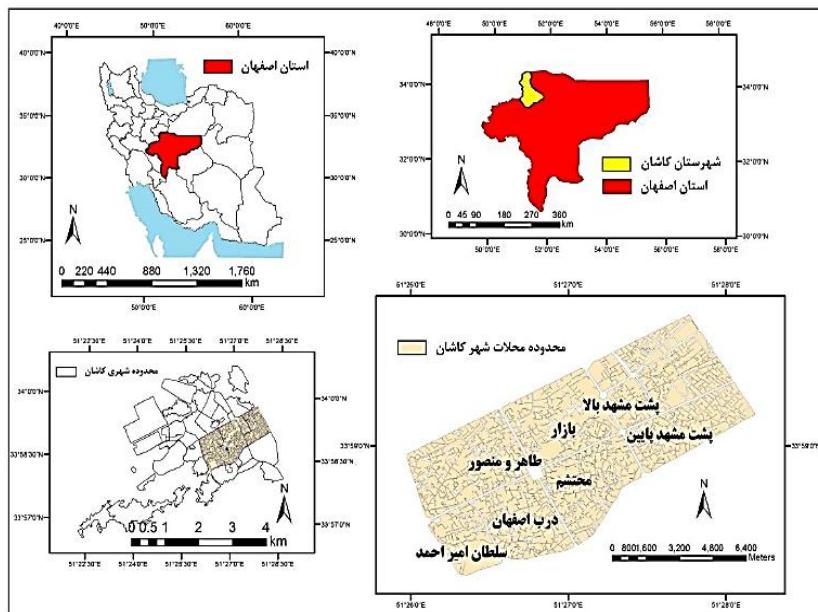
3. Lefebvre
4. Lennard
5. Gehl

1. Bentley
2. Jacobs

سرشماری سال ۱۳۹۵ نیز جمعیت شهری کاشان بالغ ۳۰۴۴۸۷ نفر است. این شهر کانون زیست و فعالیت در مرکز ایران از یک سو به کوهستان (غرب و جنوب غرب) و از طرفی روی به دشت و کویر دارد. ارتفاع متوسط شهر از سطح دریا ۹۶۶ متر است. محدوده بافت قدیم تاریخی شهر کاشان به شش محله قدیمی شامل محلات پشت مشهد بالا، بازار، طاهر و منصور، سلطان امیر احمد، درب اصفهان، محتشم و پشت مشهد پایین قابل تقسیم بندی است. محدوده محلات قدیمی که بخش اعظم محدوده بافت فرسوده شهر کاشان را نیز شامل می‌شود مساحت ۴۸۲/۵ هکتار دارد که از شمال به خیابان‌های طالقانی و کاشانی، از جنوب به خیابان‌های پژوهی و غیاث الدین جمشید، از غرب به خیابان ملامحسن محدود شده است. این محلات در دوره قاجار و تا سال ۱۳۰۰ خورشیدی بخش اصلی توسعه شهر را بخود اختصاص داده است (طرح توسعه و عمران شهر کاشان، ۱۳۸۹: ۲-۱۴).

درصد و خطای احتمالی ۵ درصد ۲۰۰ نفر محاسبه شده که به شیوه نمونه‌گیری طبقه‌ای به طور تصادفی در هر یک از محلات توزیع شده است و به منظور پردازش اطلاعات جهت تأثیر عوامل کالبدی بر میزان تعاملات اجتماعی در محدوده مورد مطالعه از روش‌های مدل‌سازی معادلات ساختاری و روش‌های تحلیل آماری از جمله نرم افزارهای SPSS و Amos است. مقدار آلفای به دست آمده برای گویه‌های اختصاصی این پژوهش برابر با ۰/۸۶ است.

شهر کاشان در طول شرقی ۵۱ درجه و ۲۷ دقیقه و عرض شمالی ۳۳ درجه و ۵۹ دقیقه از نصف‌النهار گرینویچ قرار دارد. این شهر از طرف شمال و شرق به شهرستان آران و بیدگل در کویر مرکزی ایران، از جنوب به شهر نیاسر و مشهد اردنهال و ارتفاعات مشرف به آن و از غرب به شهر نیاسر و مشهد اردنهال و مشرف به آن و از غرب به شهر نیاسر و مشهد اردنهال و ارتفاعات مشرف به آنها محدود است. مساحت شهر در محدوده مورد مطالعه حدود ۸۵۰ هکتار است که ۱۹/۲ درصد از سطح شهرستان کاشان را شامل می‌شود که بر اساس

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی محدوده محلات قدیمی شهر کاشان (ترسیم: نگارندگان)

ساخترای پرداخته شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد ۴۱ درصد پاسخگویان زن و ۵۹ درصد پاسخگویان مرد و از لحاظ تأهل ۷۹ درصد پاسخگویان متأهل و ۲۱ درصد پاسخگویان مجرد و از حیث وضعیت سواد اکثر پاسخگویان زیر دیبلم با ۴۴/۵ درصد و کمترین آنها لیسانس و بالاتر هستند. از لحاظ اشتغال ۳۹/۵

شرح و تفسیر نتایج

در این بخش تحلیل یافته‌ها و همچنین پاسخ به پرسش پژوهش در زمینه میزان تأثیرگذاری عوامل کالبدی در تعاملات اجتماعی در بافت قدیم شهر کاشان با استفاده از آزمون آماری تیک نمونه‌ای، آزمون همبستگی پیرسون و مدل‌سازی معادلات

نشان دهنده این است که این متغیر کمترین اثر را بر تعاملات اجتماعی دارد.

از نظر پاسخ گویان در بین متغیرهای مرتبط با عوامل کالبدی و تعاملات اجتماعی، گویه آشنایی با محله با میانگین ۴/۳۸ و به طیف خیلی زیاد با تعداد ۱۲۴ (نفر) بیشترین میزان را به خود اختصاص داده است. وجود امام زاده های محلات منجر به هویت بیشتر محلات می شود با میانگین ۴/۲۰ و با طیف خیلی زیاد ۸۶ (نفر) در رتبه دوم قرار دارد و گویه علاقه مند به شرکت در مراسم مذهبی با میانگین ۴/۰۲ و با طیف خیلی زیاد ۹۹ (نفر) در رتبه سوم قرار دارد و نتایج توصیفی حاکی از آن است که وجود امام زاده ها، و مراسم مذهبی بیشترین اثر را در تعاملات اجتماعی افراد محل دارد و علاقه مند به شرکت در محله با همکاری شهرداری با میانگین ۲/۰۴ و با طیف خیلی کم ۸۳ (نفر) کمترین میزان را دارد و اهمیت چندانی در میزان تعاملات اجتماعی افراد ندارد.

در صد شغل آزاد که بیشترین درصد را دارد و ۳/۰ درصد داشت آموز کمترین درصد را به خود اختصاص داده است. از لحاظ وضعیت طبقه اجتماعی و اقتصادی بیشتر ساکنان در سطح متوسط ۹۱/۵ درصد بیشترین آمار را به خود اختصاص داده و سطح ثروت مند و خیلی ثروتمند با ۱۰/۰ درصد کمترین درصد را دارد. از لحاظ نوع مسکن ۳۴/۵ درصد بیشترین درصد مربوط به خانه های بادوام است و کمترین درصد مربوط به خانه های خیلی کم دوام با ۴/۰ درصد است. از نظر پاسخ گویان در بین متغیرهای مرتبط با تأثیر عوامل کالبدی بر تعاملات اجتماعی، هویت و تعلق اجتماعی با میانگین ۳/۶۴ بیشترین میزان را به خود اختصاص داده است. اعتماد اجتماعی با میانگین ۳/۳۹ در رتبه بعدی قرار دارد. میانگین سایر گویه ها به ترتیب امنیت اجتماعی ۳/۰۰۳، جذابیت و تنوع کاربری ها و تسهیلات ۲/۹۶، مشارکت اجتماعی ۲/۸۸، دسترسی و خوانایی ۲/۸۴ و در آخر آسایش با میانگین ۲/۴۸ کمترین میزان را به خود اختصاص داده است که

جدول ۱. توزیع فراوانی گویه ها و میانگین

گویه ها	کم	خیلی کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین
امنیت کوچه های سرپوشیده	۳۷	۱۲	۵۷	۹۰	۴	۳/۰۶
امنیت تردد در شب	۲۷	۱۴	۴۷	۱۰۱	۱۱	۳/۲۸
میزان سرقت رخ داده	۳۰	۴۱	۵۶	۶۸	۵	۲/۸۸
رفتاربزه کارانه	۴۳	۵۳	۵۳	۴۹	۲	۲/۵۷
امنیت کوچه های بن بست	۲۷	۱۸	۷۴	۷۲	۹	۳/۰۹
میزان روشنایی جهت امنیت	۲۹	۱۰	۵۴	۸۰	۲۷	۳/۳۳
میزان رضایت از محله	۱۸	۱۰	۴۲	۸۶	۴۴	۳/۶۴
پاییندی به آداب و رسوم محله	۱۴	۳	۵۵	۶۳	۶۵	۳/۸۱
آشنایی نسبت به محله	۸	۵	۱۳	۵۰	۱۲۴	۴/۳۸
وجود هیأت مذهبی منجر به هویت می شود	۱۶	۱۸	۵۰	۵۵	۶۱	۳/۶۴
وجود بازار سنتی منجر به هویت می شود	۴۴	۵۸	۲۸	۳۲	۳۸	۲/۸۱
وجود امام زاده منجر به هویت می شود	۱۵	۷	۲۳	۶۹	۸۶	۴/۰۲
وجود افراد سرشناس منجر به هویت می شود	۲۲	۱۶	۲۹	۸۱	۵۲	۳/۶۲
وجود خانه های تاریخی منجر به هویت می شود	۳۲	۴۱	۳۴	۵۰	۴۳	۳/۱۶
مراکز مذهبی منجر به مشارکت می شود	۱۹	۲۷	۴۵	۶۱	۴۸	۳/۴۶
علاقه مند به شرکت در مراسم مذهبی	۶	۵	۳۰	۶۰	۹۹	۴/۲۰
علاقه مند به شرکت در شورای شهر	۶۲	۴۰	۶۵	۲۳	۱۰	۲/۴۰

۳/۱۰	۲۵	۶۱	۶۲	۱۴	۳۸	هیأت مذهبی منجر به مشارکت شود
۲/۲۲	۲	۱۵	۶۶	۵۸	۵۹	وجود فضای عمومی جهت انجام مراسم خاص منجر به مشارکت شود
۲/۰۴	۱	۱۰	۴۵	۸۳	۶۱	علاقه مند به شرکت در امور مربوط به محله با شهرداری
۲/۵۰	۱۰	۳۲	۵۷	۵۰	۵۱	علاقه مند به شرکت در جلسات حل مشکل
۲/۱۰	۱	۱۱	۵۶	۷۱	۶۱	علاقه مند به مشارکت در سخنرانی های شهر
۳/۱۱	۱۹	۷۰	۴۷	۴۲	۲۲	شرکت در نماز جمعه و جماعت
۲/۱۶	۶	۹	۲۹	۱۲۳	۳۳	اعتماد به کارکنان دولت
۳/۵۲	۳۱	۹۱	۴۷	۱۴	۱۷	اعتماد به دوست
۳/۸۰	۵۰	۹۰	۴۱	۸	۱۱	اعتماد به همسایگان
۳/۴۸	۳۶	۶۳	۷۷	۸	۱۶	عمل به قول و قرار خود
۳/۹۶	۷۰	۷۴	۴۱	۸	۷	سالم برگرداندن امانت
۳/۴۰	۳۷	۶۷	۴۹	۳۲	۱۵	اعتماد به کارگروهی
۲/۴۲	۶	۲۵	۲۸	۱۳۰	۱۱	میزان فضای سبز
۲/۳۷	۵	۲۴	۳۱	۱۲۰	۲۰	پراکندگی فضای سبز
۲/۹۹	۱۱	۵۹	۷۸	۲۱	۳۱	وجود پیاده رو
۲/۱۰	۴	۱۶	۴۵	۶۵	۷۰	جدایی سواره از پیاده رو
۲/۷۸	۱۱	۵۳	۵۴	۴۶	۳۶	میزان آلدگی صوتی
۲/۲۰	۳	۱۶	۵۵	۷۰	۵۷	وجود صندلی و مبلمان شهری در محله
۳/۴۶	۱۵	۹۳	۷۰	۱۳	۹	دسترسی به امکانات مختلف
۳/۲۷	۱۵	۹۱	۵۳	۱۵	۲۶	دسترسی به صورت پیاده به امکانات مختلف
۲/۷۶	۹	۶۲	۴۸	۳۵	۴۶	دسترسی به امکانات مختلف با استفاده از حمل و نقل عمومی
۲/۲۵	۲	۲۶	۵۴	۵۶	۶۲	ادغام کاربری ها مسکونی و تجاری
۲/۳۴	۵	۳۰	۶۰	۳۹	۶۶	فاصله زمانی دستیابی به امکانات
۲/۵۳	۱۱	۳۰	۷۱	۳۰	۵۸	تنوع کاربریها
۳/۵۹	۳۸	۸۱	۵۶	۱۱	۱۴	سازگاری کاربریها
۲/۹۰	۲۵	۴۳	۶۷	۱۷	۴۸	فاصله زمانی بین کاربریها
۳/۷۱	۶۷	۶۳	۳۷	۱۱	۲۲	دسترسی به خیابان اصلی
۳/۹۸	۶۳	۹۴	۳۰	۳	۱۰	جهت یابی مناسب تابلو های شهری
۳/۰۷	۱۲	۶۶	۷۸	۱۲	۳۲	وجود تالیوهای راهنمایی شهری
۲/۹۸	۲۲	۶۱	۴۳	۴۰	۳۴	وجود خانه های تاریخی به عنوان نشانه
۳/۰۳	۲۴	۶۰	۴۳	۴۴	۲۹	وجود خانه های تاریخی برخوانایی محله افزوده است
۳/۶۰	۶۴	۵۸	۳۵	۲۰	۲۳	دسترسی به پارکینگ
۲/۷۳	۲۹	۲۹	۴۶	۵۱	۴۵	دسترسی به فضای عمومی
۲/۰۹	۱	۲	۴۶	۸۶	۶۵	وجود فضاهای عمومی برای (کودکان و بزرگسالان)

کاربری‌ها و تسهیلات ۱۰۵۷-۱-۰ و در آخر برای متغیر عوامل کالبدی ۸۵-۱۲-۰ به دست آمده است. بنابراین با توجه به میانگین نظری ($\mu = 3$) و با قبول خطای کمتر از ۰.۵/۰۰۰، $Sig = 0.095$ و درجه اطمینان بیش از ۹۵٪ و همچنین با توجه به منفی دار بودن حد پایین و بالا می‌توان نتیجه گرفت که تفاوت آماری معناداری به دست آمده، اما میانگین به دست آمده پایین‌تر از میانگین جامعه است و تمامی متغیرها شاخص کالبدی با توجه به کرانه بالا و پایین آن‌ها از حد متوسط پایین‌تر هستند، پس این متغیر وضعیت نامطابقی ندارد.

جدول ۲. بررسی وضعیت متغیر عوامل کالبدی بر اساس آزمون تی تک نمونه

فاصله اطمینان %۹۵		اختلاف میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	آماره T	میانگین	شاخص
حد بالا	حد پایین						
-/۲۱۵۳	-/۲۹۹۳	-/۲۵۷۲۷	/۰۰۰	۱۹۹	-۱۲/۰۸۵	۲/۷۴۲	کالبدی
/۰۳	-/۱۱	-/۰۴۰	/۲۹۲	۱۹۹	-۱/۰۵۷	۲/۹۶	جزایت و تنوع کاربری ها و تسهیلات
-/۴۶	-/۵۹	-/۵۲۳	/۰۰۰	۱۹۹	-۱۵/۸۱۸	۲/۴۸	آسايش
-/۰۹	-/۲۳	-/۱۶۲	/۰۰۰	۱۹۹	-۴/۶۱۴	۲/۸۴	دسترسی و خوانایی

جدول ۳. میزان همیستگی بین متغیرهای عوامل کالبدی و تعاملات اجتماعی

تعاملات اجتماعی		متغير تعاملات اجتماعی	عوامل كالبدی
	ضریب همبستگی سطح معناداری	۰/۵۶	۱/۴۳۳
عوامل كالبدی	ضریب همبستگی سطح معناداری	۰/۵۶	۱/۴۳۳

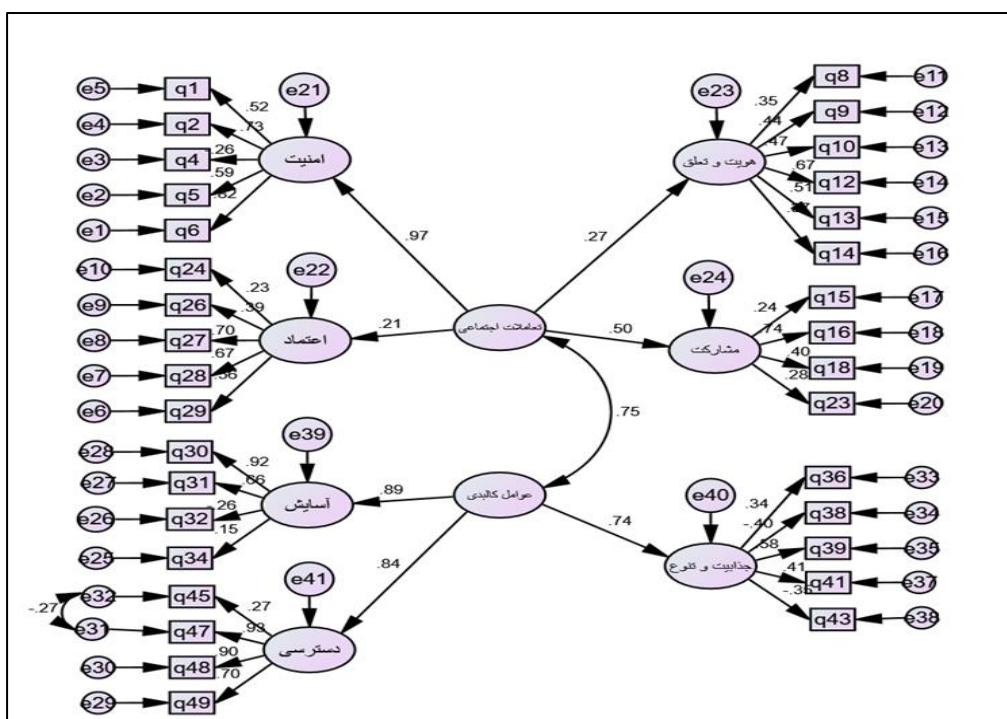
منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷

برای پاسخگویی به پرسش سوم که شناخت مهم ترین متغیر اثرگذار عوامل کالبدی بر میزان تعاملات اجتماعی در بافت فرسوده کاشان از مدل سازی معادلات ساختاری استفاده شده است. یافته های به دست آمده نشان می دهد مدل ساختاری

در اکثر پژوهش‌ها محقق معمولاً با دو یا چند متغیر سر و کار داشته و در صدد بررسی روابط بین آن‌ها است. در تحلیل اینگونه روابط ارتباط بین متغیرها مورد توجه است. یکی از روش‌های مناسب برای ارتباط بین متغیرها ضریب همبستگی پیرسون است که مورد استفاده قرار گرفته است که برای آزمون پرسش دوم پژوهش با عنوان ((بین عوامل کالبدی و تعاملات اجتماعی رابطه مستقیم وجود دارد.)) مطابق جدول (۴) میزان همبستگی بین دو متغیر را نشان می‌دهد که با توجه به سطح اطمینان ۰/۹۹ سنجیده شده و سطح معنی-داری ۰/۴۳ و همچنین ضریب همبستگی ۰/۵۶ می‌توان نتیجه گرفت که هیچ رابطه معنی‌داری بین این دو متغیر وجود ندارد و همبستگی وجود ندارد. از آنجایی که مکان‌ها جزئی از وجود افراد را دربرمی‌گیرند و می‌تواند بر میزان تعاملات اجتماعی افراد تأثیر بگذارد. این در حالی در محلات قدیمی شهر کاشان، فضاهای جمعی و عمومی با ساختار کالبدی، مناسب نادیده گ فه شده است.

امام زاده‌ها منجر به هویت می‌شود که با بار عاملی ۶۷٪ بیشترین وزن عاملی را به خود اختصاص داده است. در بین متغیرهای مشارکت اجتماعی عامل علاقمندی به مشارکت در مراسم مذهبی با بار عاملی ۷۴٪ بیشترین وزن عاملی را به خود اختصاص داده است. در بین متغیرهای اعتماد اجتماعی عامل میزان عمل به قول و قرارهای خود با بار عاملی ۷۰٪ بیشترین وزن عاملی را به خود اختصاص داده است. در بین متغیرهای آسایش عامل دسترسی به فضای سبز با بار عاملی ۹۲٪ بیشترین وزن را به خود اختصاص داده است. در بین متغیرهای دسترسی عامل جهت یابی مناسب تابلوهای شهری با بار عاملی ۹۳٪ بیشترین وزن عاملی را به خود اختصاص داده است. در بین متغیرهای جذابیت و تنوع کاربری‌ها و تسهیلات عامل ادغام کاربرهای مسکونی و تجاری با بار عاملی ۵۸٪ بیشترین وزن عاملی را به خود اختصاص داده است.

پژوهش از ۴۹ متغیر آشکار و ۷ متغیر پنهان تشکیل شده است. یافته‌های مدل سازی ساختاری حاکی از آن است که عامل امنیت اجتماعی بیشترین بار عاملی ۹۷٪ را به خود اختصاص داده است یعنی هرچه میزان امنیت بیشتر باشد، به تبع آن تعاملات اجتماعی نیز افزایش پیدا می‌کند. پس از آن عامل آسایش با بار عاملی ۸۹٪ در رتبه دوم و عامل دسترسی و خوانایی با بار عاملی ۸۴٪ در رتبه بعدی قرار دارد و بعد از آن عامل جذابیت و تنوع کاربری‌ها و تسهیلات با بار عاملی ۷۴٪، عامل مشارکت اجتماعی با بار عاملی ۵۰٪، هویت و تعلق به عنوان متغیری است که کمترین اثر را بر تعاملات اجتماعی دارد. همچنین در این پژوهش مشخص شد. در بین متغیرهای امنیت اجتماعی عامل میزان تأثیر روشنایی در امنیت با بار عاملی ۸۲٪ بیشترین وزن عاملی را به خود اختصاص داده است. در بین متغیرهای هویت و تعلق اجتماعی عامل وجود

شکل ۲. مدل سازی معادلات ساختاری میزان تأثیرگذاری عوامل کالبدی بر تعاملات اجتماعی

کلیه پارامترهای لامدا دارای تفاوت معنی‌داری با مقدار صفر هستند و مقدار P در کلیه پارامترها کمتر از ۰/۰۵ است که نشان‌دهنده مطلوبیت مدل است.

در جدول (۵) متغیرهای مورد استفاده در مدل سازی ساختاری و مقادیر غیر استاندارد، نسبت بحرانی و سطح تحت پوشش مقدار ضریب P زیر ۰/۰۵ است، نتایج جدول حاکی از آن است که

جدول ۵. رگرسیون وزنی مدل پیشفرض

نتیجه	P	نسبت بحرانی	خطای معیار	تخمين غیراستاندارد	اختصار	متغیر	شاخص ها
تأثیر	***	۷/۰۲۱	/۰۶۹	/۴۸۳	امنیت کوچه های سرپوشیده	Q1	امنیت
تأثیر	***	۱۰/۱۳۳	/۰۷۰	/۷۰۶	امنیت تردد در شب	Q2	
رد	***	-۳/۳۳۶	/۰۶۵	-/۲۱۸	رفتار بزهکارانه	Q4	
تأثیر	***	۸/۰۷۷	/۰۶۵	/۵۲۳	امنیت کوچه های بین بست	Q5	
		-	-	/۱۰۰۰	میزان روشنایی جهت امنیت	Q6	
تأثیر	/۰۰۸	۲/۶۵۲	/۱۱۴	/۳۰۳	اعتماد به عملکرد کارکنان دولت	Q24	
تأثیر	***	۴/۱۴۰	/۱۴۹	/۶۱۷	اعتماد به همسایگان	Q26	اعتماد
تأثیر	***	۵/۷۲۹	/۲۰۲	/۱۵۸	عمل به قول و قرار خود	Q27	
تأثیر	***	۵/۷۱۱	/۱۸۱	/۱۰۳۶	عمل به سالم برگرداندن امانت	Q28	
		-	-	/۱۰۰۰	اعتماد به کارگروهی	Q29	
		-	-	/۱۰۰۰	پایبندی به آداب و رسوم محله	Q8	هویت و تعلق
تأثیر	***	۳/۳۰۲	/۳۴۳	/۱۳۳	آشنایی نسبت به محله	Q9	
تأثیر	***	۳/۳۸۵	/۴۳۸	/۱۴۸۳	وجود هیأت مذهبی منجر به هویت می شود	Q10	
تأثیر	***	۳/۶۸۱	/۵۵۴	۲/۰۳۹	وجود امامزاده منجر به هویت می شود	Q12	
تأثیر	***	۳/۴۷۶	/۴۷۲	۱/۶۴۰	وجود افراد سرشناس منجر به هویت می شود	Q13	
تأثیر	/۰۰۲	۳/۰۶۸	/۴۳۷	۱/۳۴۱	وجود خانه های تاریخی منجر به هویت می شود	Q14	
تأثیر				/۱۰۰۰	مراکز مذهبی منجر به مشارکت می شود	Q15	
تأثیر	/۰۱۶	۲/۴۰۴	۱/۰۲۷	۲/۴۶۸	علاقه مند به شرکت در مراسم مذهبی	Q16	
تأثیر	/۰۱۷	۲/۳۸۳	/۷۰۲	۱/۶۷۲	هیأت مذهبی منجر به مشارکت شود	Q18	
تأثیر	/۰۳۴	۲/۱۱۵	/۵۱۷	۱/۰۹۳	شرکت در نماز جمعه و جماعت	Q23	
تأثیر	/۰۴۹	۱/۹۵۴	۲/۸۵۰	۵/۵۷۰	دسترسی به فضای سبز	Q30	آسایش
تأثیر	/۰۴۵	۱/۹۴۰	۱/۹۲۱	۳/۷۲۸	پراکندگی فضای سبز	Q31	
تأثیر	/۰۴۰	-۱/۷۲۳	/۹۷۸	-۱/۶۸۵	میزان وجود پایده رو	Q32	
	/۰۰۳	-	-	/۱۰۰۰	میزان آلودگی صوتی	Q34	
تأثیر	***	۳/۵۹۸	/۰۶۲	/۲۲۲	دسترسی به خیابان اصلی	Q45	دسترسی و خوانایی
تأثیر	***	۱۳/۲۸۰	/۰۹۲	۱/۲۱۷	جهت یابی مناسب تابلوهای شهری	Q47	
تأثیر	***	۱۲/۹۱۱	/۰۸۸	۱/۱۳۱	جهت یابی تابلوهای راهنمایی و رانندگی	Q48	
		-	-	/۱۰۰۰	وجود خانه های تاریخی به عنوان نشانه	Q49	
		-	-	/۱۰۰۰	دسترسی به امکانات مختلف	Q36	
تأثیر	/۰۰۲	-۳/۱۰۳	/۵۲۶	-۱/۵۳۲	جهت دسترسی به امکانات مختلف از سیستم حمل و نقل عمومی استفاده شود	Q38	جذابیت و تنوع و کاربری ها و تسهیلات
تأثیر	***	۳/۵۲۳	/۵۹۰	۲/۰۷۷	میزان ادغام کاربری مسکونی و تجاری	Q39	
تأثیر	/۰۰۲	۳/۱۵۱	/۵۲۴	۱/۶۵۲	تنوع کاربری ها	Q41	
تأثیر	/۰۰۳	-۲/۹۳۲	/۵۲۷	-۱/۵۴۵	تا چه اندازه بین کاربریها فاصله زمانی وجود دارد	Q43	

می‌دهد که داده‌های پژوهش به خوبی توانسته‌اند مطلوبیت و قابل قبول بودن مدل مفهومی پژوهش را نشان دهنده؛ زیرا مقدار به دست آمده در حد برآش مطلوب است.

پس از تحلیل معنی‌داری پارامترها ، ارزیابی مدل نهایی پژوهش توسط شاخص‌های برآش کلی مدل پرداخته شده است. بر اساس جدول ۶ شاخص‌های اصلی برآش مدل نشان

جدول ۶. جدول شاخص نیکویی برآش

مدل	NPAR	CMIN	CMIN/DF	RMSEA	PGFI	DF	P
اصلی	۷۴	۹۵۲/۸۳۷	۱/۹۵۷	/۰۶۹	/۶۷۵	۴۸۷	/۰۰۰
وضعیت برآش	مناسب	مناسب	مناسب	قابل قبول	مناسب	مناسب	مناسب

مناسب تابلوهای شهری، ادغام کاربری‌های تجاری و مسکونی در محلات شهر کاشان بیشترین عامل‌های تأثیرگذار بر تعاملات اجتماعی است. به طور کلی نتایج تحقیق گویای سطح متفاوتی از تأثیر عوامل کالبدی بر میزان تعاملات اجتماعی است که از این نظر با پژوهش آیتی و همکاران(۱۳۹۴)، کشاورز فضل و منجزی(۱۳۹۶) و بندرآباد و همکاران(۱۳۹۴) همخوانی ندارد البته باید توجه داشت که علت تفاوت از نظر تأثیر عوامل کالبدی بر میزان تعاملات اجتماعی در تحقیق آیتی و همکاران(۱۳۹۴) وجود عوامل عینی منجر به تأثیرگذاری بیشتر دسترسی شده است و در تحقیق کشاورز فضل و منجزی(۱۳۹۶) وجود ابعاد خاطره انگیزی، بعد تاریخی و کالبد فیزیکی مناسب است در تحقیق بندرآباد و همکاران(۱۳۹۴) بالا بودن سطح یکپارچگی محلات است و با توجه به نتایج پژوهش نشان می‌دهد که علت تفاوت نتایج در این پژوهش وجود کاربری مختلط، نورپردازی، طراحی کالبدی محیط و نفوذپذیری محیط باعث افزایش امنیت افراد ساکن در محلات قدیمی کاشان شده است. همچنین عواملی از جمله بهسازی محلات قیمتی بسیاری از فضاهای مخروب که منجر به عدم امنیت بوده، بهسازی شده که به دنبال آن با زیرساختها و تجهیزات بسیاری از عوامل سلب امنیت از بین رفتند که می‌توان به این موارد از جمله ایجاد نور کافی و بهسازی بسیاری از ساختمان‌ها و خرید بسیاری از خانه‌های مخروبه و تغیر کاربری مسکونی به اقامتی و تفریحی است و از طرفی با ورود گردشگران به بسیاری از اقامتگاه‌های و هتل‌های سنتی در بافت قدیمی کاشان بر امنیت این محلات افزوده است از دیگر عواملی که منجر به امنیت این محلات شده نصب

بحث و نتیجه‌گیری

تعاملات اجتماعی یکی از ویژگی‌های اصلی فضای شهری است و سبب سرزندگی و شادکامی و احترام به مکان و فضا می‌شود که این امر امروزه یکی از دغدغه‌های مسائل شهری است که باید در طرح ریزی مسکن شهری نیز به آن توجه شود. هدف از پژوهش حاضر، سنجش و تحلیل میزان تأثیر عوامل کالبدی بر تعاملات اجتماعی بافت قدیمی شهر کاشان است. در راستای پرسش اول تحقیق با استفاده از آزمون تی تک نمونه‌ای در شناخت شاخص‌های عوامل کالبدی(آسایش، دسترسی و خوانایی، جذابیت و تنوع کاربری‌ها) نتایج حاکی از وضعیت ناپایداری است. در راستای پرسش دوم تحقیق با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون، اقدام به سنجش رابطه بین تعاملات اجتماعی و عوامل کالبدی پرداخته شده که همبستگی پیرسون با ضریب $\text{Sig} = ۰/۰۴۳۳$ و $\text{Sig} = ۰/۰۵۶$ بین تعاملات اجتماعی و عوامل کالبدی هیچ همبستگی وجود ندارد بر این اساس با افزایش عوامل کالبدی تعاملات اجتماعی افزایش نمی‌یابد. با توجه به نتایج نشان می‌دهد که امنیت اجتماعی بیشترین اثر را بر میزان تأثیر عوامل کالبدی بر تعاملات اجتماعی دارد با وزن $۰/۹۴$ است. پس از آن شاخص آسایش با وزن عاملی $۰/۸۹$ در رتبه دوم قرار دارد و شاخص دسترسی، جذابیت و تنوع کاربری‌ها و تسهیلات، مشارکت اجتماعی، هویت و تعلق اجتماعی، اعتماد اجتماعی با بارهای $۰/۸۴$ ، $۰/۷۴$ ، $۰/۵۰$ و $۰/۲۷$ در رتبه‌های بعدی قرار دارند و پس از تحلیل جزئی‌تر شاخص‌های مذکور میزان تأثیر روشنایی در امنیت، وجود امامزاده‌هایی که منجر به هویت می‌شود، علاقه‌مندی به شرکت در مراسم مذهبی، میزان عمل به قول وقرارهای خود، دسترسی به فضای سبز، جهت یابی

ارتقاء تعاملات اجتماعی در میان ساکنان محله مسکونی، نمونه موردی: محله برج قربان همدان. نشریه مطالعات محیطی هفت حصار، ۱۴(۴)، ۲۴-۱۵.

ارجمندی، نگین، کریمی‌آذری، امیرضا و محمدی، عmad(۱۳۹۴). بررسی عوامل کالبدی مؤثر تعاملات اجتماعی در میان‌های شهری، نمونه موردی: میدان صیقلان شهر رشت. سومین کنگره بین‌المللی عمران، معماری و توسعه شهری.

بنتلی، ایین، الک، آلن، مورین، پال، گلین، سومک و اسمیت، گراهام(۱۳۸۲). محیط‌های پاسخ ده، ترجمه مصطفی بهزادفر. تهران: انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران.

پاکزاد، جهانشاه(۱۳۸۹). سیر اندیشه‌ها در شهرسازی، جلد سوم. تهران: انتشارات آرمانشهر.

بندرآباد، علیرضا، صابری، آیدا و عطائی، سینا(۱۳۹۴). تحلیل سطح و نوع اثرگذاری عوامل کالبدی بر کیفیت زندگی در بافت‌های قدیمی شهر بجنورد. فصلنامه آرمانشهر، ۱۰(۱۰)، ۱۷۵-۱۶۵.

تبیریزی، امید، مختاری‌امری، سیدمصطفی و فیضی، محسن(۱۳۹۳). اثرات طراحی فضای شهری و معماری جمع‌گرا بر تعاملات و ارتباطات اجتماعی. نشریه مدیریت شهری، ۳(۳)، ۲۷۱-۲۵۷.

جیکوبز، جین(۱۳۸۸). مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکا، مترجم افلاطونی، آرزو و پارسی، حمیدرضا. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

دانش‌پایه، نسار، حبیب، فرح و طفیانی، شیرین(۱۳۹۵). تدوین شاخص‌های کالبدی موثر در خلق حس مکان در توسعه جدید شهری. مجله مدیریت شهری، ۱۶(۴۷)، ۱۳۰-۱۱۹.

دهخدا، علی‌اکبر(۱۳۷۷). لغت نامه دهخدا، زیر نظر محمدمعین و سید جعفر شهیدی. تهران: موسسه انتشارات تهران.

رخشانی نسب، حمیدرضا، اسفندیاری‌مهنی، حمیده و کهرازه، شعبی(۱۳۹۵). تحلیل احساس امنیت شهروندان با تأکید بر عوامل کالبدی - محیطی. فصلنامه جغرافیای انتظامی، ۱۴(۴)، ۱۸-۱.

ساروخانی، باقر(۱۳۷۰). دایرة المعارف علوم اجتماعية، تهران: انتشارات کیهان.

شهابی‌نژاد، علی، ابوئی، رضا و قلعه‌نویی، محمود(۱۳۹۵). آسایش اقلیمی در میدان نقش جهان. فصلنامه مطالعات

دوربین‌های مدار بسته توسط مالکین شخصی که این امر خود از عوامل است که در کاهش ناهنجاری‌های اجتماعی همچون سرقت و بزهکاری اجتماعی اثرگذار بوده است. از شاخص‌های عوامل کالبدی آسایش با بیشترین وزن اثرگذاری بیشتری بر این دو متغیر دارد. از آنجایی وجود امنیت در مکانی منجر به آسایش روحی، ذهنی افراد می‌شود پس می‌توان گفت که امنیت بر آسایش تأثیرگذار است. برتری پیاده‌روها بر سواره‌روها در بافت قدیمی که هم منجر به کاهش آводگی صوتی می‌شود منجر به آسایش می‌شود وجود دسترسی به امکانات مختلف نیز از عوامل و نشانه‌هایی است که منجر به آسایش ساکنین بافت فرسوده می‌شود. جهت بهبود تعاملات اجتماعی محلات بافت قدیمی کاشان پشنها داتی مطرح می‌شود که ایجاد فضای سبز در بین محلات جهت تلطیف هوا، استقبال از نظرات و ایده‌های مردم جهت مشارکت، جلوگیری از ورود اتومبیل به درون بافت قدیمی، ایجاد فضاهای باز مخصوص کودکان، نورپردازی مناسب در این محلات، بهبود مبلمان شهری در این محلات، برگزاری جلسات مهم شهری جهت مشارکت ساکنین بافت و جهت مطرح کردن و حل مشکلات محلات بین ساکنین و مسؤولین، برگزاری برنامه‌های شاد و مفرح برای کودکان و بانوان، ایجاد فضای ورزشی و فرهنگی برای ساکنین بافت، ایجاد فرصت‌های شغلی جدید جهت حضور بیشتر افراد و افزایش تعاملات اجتماعی، ایجاد ایستگاه اتوبوس و تاکسی در بافت قدیمی جهت آسایش بیشتر ساکنان.

منابع

- آمارمحمدی، سمیه و مقدسی، محمدحسین(۱۳۹۶). طراحی مجتمع مسکونی با رویکرد تعاملات اجتماعی اولین همایش بین‌المللی کاربرد علوم مهندسی در توسعه و پیشرفت ایران ۱۴۰۴-۱۳۹۶.
- آیتی، حمید، خداکرمی، فائزه، ملایی، کامبیز و آفاق‌بور، آتوسا(۱۳۹۵). تأثیر عوامل کالبدی شهری بر توسعه گردشگری مذهبی: شهر شیراز. فصلنامه مطالعات شهر/یرانی اسلامی، ۶(۲۳)، ۵۹-۴۳.
- ابراهیم‌زاده، عیسی(۱۳۷۷). مدیریت مشارکتی شوراهای اسلامی و نظام مدیریت روسایی در ایران. فصلنامه علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی، ۱(۲)، ۱۸-۱.
- احقر، سیده مهسا و رادفر، بهاره(۱۳۹۴). بررسی عوامل مؤثر بر

- مدنی، رامین، پوردیهیمی، شهرام و موسوی‌نیا، فاطمه(۱۳۹۶). عوامل موثر بر ادراک تراکم در محیط مسکونی. *فصلنامه معماری ایرانی*، ۶(۱۱)، ۴۳-۶۱.
- محمدیان، محسن و وهابزاده منشی، شادان(۱۳۹۱). اندازه‌گیری اعتماد عمومی در سازمان‌های بخش عمومی. *نشریه پژوهشگر مدیریت*، ۹(۱)، ۱۴۸-۱۳۹.
- محمودی، سیدامیرسعید و منصورپور، مجید(۱۳۹۶). بررسی جایگاه عوامل کالبدی در تعاملات اجتماعی. *فصلنامه هویت شهر*، ۱۱(۳۱)، ۱۴-۵.
- معصومی، مسیح‌اله و سalarی‌فر، مهیا(۱۳۹۶). بررسی تأثیر عوامل کالبدی-محیطی طراحی فضاهای باز شهری بر ارتقای امنیت اجتماعی سکونتگاه‌های غیر رسمی شهر سبزوار. *نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، ۸(۳۰)، ۱۶۲-۱۴۵.
- مخبر، عباس(۱۳۶۳). ابعاد اجتماعی مسکن: هدف‌ها و معیارها و شاخص‌های اجتماعی و مشارکت مردمی، سازمان بودجه و برنامه.
- مجیدی خامنه، بتول و کولیوند، حجت‌الله(۱۳۹۱). تحلیل ساختار فضایی محله شهری بر مبنای توسعه پایدار اجتماع محور: آباد تهران. *مجله آمایش محیط*، ۱۹(۵)، ۷۳-۵۹.
- منتظری، مرجان و دهقان، فاطمه(۱۳۹۳). خوانایی خیابان رهنمودی بر منظر شهری مطلوب، سازمان زیبا سازی. ماهانی سوگل، منصور(۱۳۹۴). تأثیر تعاملات اجتماعی بر معماری و فضای عمومی شهری، کنفرانس سالانه پژوهش‌های معماری. *شهرسازی و مدیریت شهری*، ۱، ۱-۱۳.
- مردمی، کریم و قمری، حسام(۱۳۹۰). الزامات معماري تأثیرگذار در اجتماع‌پذیری فضای ایستگاه‌های مترو. *نشریه مدیریت شهری*، ۲۱(۹)، ۳۱-۴۰.
- نجفی، مریم(۱۳۹۶). تبیین تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری شهرهای سنتی ایران با استفاده از کالبد آن‌ها. *ماهnamه پیام مهندس*، ۱(۷۰)، ۶۰-۶۳.
- لوفور، هانری(۱۳۹۵). درآمدی بر تولید و فضا، ترجمه آیدین ترکمه. تهران: انتشارات تیسا، چاپ دوم.
- گل، بان (۱۳۸۷). زندگی در فضای میان ساختمان‌ها، مترجم شیما شصتی. تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی.
- حال، ادوارد(۱۳۹۲). بعد پنهان، ترجمه منوچهر طبیبان. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- شهر/یرانی/اسلامی، ۲۵(۷)، ۱۶-۵.
- صدیقی سروستانی، رحمت‌الله و نیمروزی، نوروز(۱۳۹۰). سنجش شناسی روابط اجتماعی در شبکه‌های همسایگی در شهر مشهد. *پژوهش جامعه شناسی مسائل اجتماعی ایران*، ۴(۲)، ۳۸-۹.
- صدیقی، صابر، دریان‌آستانه، علیرضا و رضوانی، محمد رضا (۱۳۹۶). بررسی عوامل کالبدی سیاسی - حقوقی تغییرات کاربری اراضی در شهرستان محمودآباد. *فصلنامه علمی پژوهشی برنامه‌ریزی فضایی*، ۲(۷)، ۳۹-۵۸.
- صمدی‌فرد، زهرا، موحد، خسرو و چهانبخش، حیدر(۱۳۹۲). بومی‌سازی و پایداری معماری مجتمع‌های مسکونی با بهره‌وری از فضاهای عمومی در جهت افزایش تعاملات اجتماعی، کنفرانس معماری و شهرسازی و توسعه پایدار، ۱-۷.
- طلابی، ژاله(۱۳۸۳). روابط اجتماعی در فضای شهری. *نشریه نامه علوم اجتماعی*، ۱۱(۴)، ۱۸۰-۱۶۱.
- عبدالله‌زاده، مهسا، ارمند، محمود و امین‌پور، احمد(۱۳۹۲). ابعاد پایداری اجتماعی در کالبد محله‌های سنتی ایران، نمونه موردی: محله سنگ سیاه شیراز. *فصلنامه آرامان شهر*، ۱۰(۵)، ۵۴-۳۵.
- علی‌تاجر، سعید، سجادزاده، حسن، سعادتی‌وقار، پوریا و شهبازی، مهرداد(۱۳۹۵). نقش عوامل کالبدی در اجتماع‌پذیری سکونتگاه‌های غیر رسمی، نمونه موردی: محله‌های حصار امام خمینی و دیزیج همدان. *پژوهش برنامه‌ریزی شهری*، ۷(۲)، ۸۲-۲۱.
- کشاورز‌فضل، سمیه و منجزی، سانا(۱۳۹۶). نقش کیفیت فضاهای باز شهری در تعاملات اجتماعی با مقایسه موردی میدان عتیق و نقش جهان اصفهان. *فصلنامه معماری سبز*، ۳(۷)، ۱۹-۱۱.
- گیدزن، آتنونی(۱۳۷۷). پیامدهای مدرنیته، محسن ثلاثی. نشر مرکز.
- جان، لنگ(۱۳۸۸). آفرینش نظریه‌های معماری، علیرضا عینی‌فر، تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی.
- جان، لنگ(۱۳۸۱). آفرینش نظریه معماری (نقش علوم رفتاری در طراحی محیط)، مترجم علیرضا عینی‌فر. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- لنارد، هنری و کروهست، سوزان(۱۳۷۷). طراحی فضای شهری و زندگی اجتماعی. ترجمه رسول مجتبی‌پور، مجله معماری و شهرسازی، ۷، ۴۵-۴۴.

- Aram, F., Ebrahim, S and Gordon, H (2018). The role of green spaces in increasing social interactions in neighborhoods with periodic markets. *Journal Habitat International*, 84, 24 – 32.
- Agnew, J. A (1987). *Place and politics: The geographical Mediation of State and society*, Boston: Allen& Unwin.
- Anderson, J, Kai Ruggri, K. S, and Felicia, H (2016). Lively social space, well- Being Activity, and Urban Design: Findings From a low – Cost Community – Led Public Space Intervention. *Environment and Behavior*, 49, 685 – 716.
- Bosson, J. and Viks, M (2018), Revisiting Lively Streets: Social Interactions in Public Space. *Journal of Planning Education and Research*, 27, 87 – 156.
- Bishop, K and Nancy, M (2017). Social interactions and the Quality of urban public space. *Encyclopedia of Sustainable Technologies*, 63-70.
- Esther, Y, conjos,S, Edwin, C (2016). Social needs of the elderly and active aging in public open spaces in urban renewal. *journal cities*, 52, 114 – 122.
- Koleini, N, Mamaghani, A, Asadollahi, P and Mortezaei, S- R (2015). Designing for Improving Social relationship with Iteraction. *journal Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 201, 377 - 384.
- Jalaladdini, S. and Derya, O. (2011). Urban public spaces and Vitality: A Socio- Spatial Analysis in the Streets of Cypriot Towns, Conference on Environment-Behaviour. *Salamis*, 35, 664 -675.
- Khalili, A and Siyamak, N. F (2018), Role of social indicators on vitality parameter to enhance the quality womens communal life within an urban public space (case: Isfahan traditional bazaar, Iran). *Journal Frontiers of Architectural Rsearch*, 7. 440 -454.
- Meirelles, J, Vinicius M. N, and Fabiano L. R (2017). *Social interaction and the city: the effect of space on the reduction of entropy*.
- Rahely, E, Najafpour, H and Lamit, H (2013). Public Places and Spaces and Social Urban Interaction(A case Study of Johor Bahru, Malaysia). *Journal of current Engineering and Technology*, 3(2), 281- 291.
- Shakibaei, F, & Roshan, M. (2010). *Evaluation of the Sustainability of Residential Neighborhoods in the Old*.
- Zamanifard, H, Alizadeh, T and Caryl B (2018). Towards a frame work of public space ggovernance. *journal cities*, 78, 1-11.